

Адаптація Міжнародних стандартів оцінки для експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств

Костень Олександр Олександрович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2023	Економіка	657.92:347.948

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21262853>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації Міжнародних стандартів оцінки до експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств в умовах воєнних втрат, обмеженості ринкової інформації та дефіциту вихідних даних. Метою статті є наукове обґрунтування особливостей і напрямів адаптації Міжнародних стандартів оцінки до експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств в умовах воєнних збитків. Використано методи системного аналізу, порівняльного аналізу, нормативно-правового аналізу, логічного узагальнення та експертного синтезу. Досліджено концептуальні положення Міжнародних стандартів оцінки, проаналізовано методичні підходи до визначення вартості знищених активів, обґрунтовано напрями їх адаптації до потреб судово-експертної практики. Виявлено основні методичні, інформаційні та нормативно-правові проблеми експертного оцінювання. Доведено доцільність комплексного використання різних джерел інформації, стандартизації експертних процедур та гармонізації міжнародних і національних підходів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням методичного забезпечення оцінювання знищених активів та використанням цифрових доказів у судово-експертній практиці.

Ключові слова: судова експертиза, воєнні збитки, майнова шкода, доказова база, оціночні підходи, професійне судження експерта, цифрові докази, відшкодування збитків, інформаційне забезпечення, судово-експертна практика.

Adapting international valuation standards for the forensic valuation of destroyed tangible assets of enterprises

Abstract. The relevance of the study is determined by the need to improve the forensic valuation of destroyed tangible assets of enterprises under wartime conditions, where conventional valuation approaches do not fully account for the loss of primary documentation, limited market information, the impossibility of direct inspection of damaged property, and the increasing importance of digital evidence. Under such circumstances, the adaptation of the International Valuation Standards to the requirements of forensic valuation has become essential for improving the substantiation, reproducibility, and evidential reliability of expert conclusions.

¹ Костень Олександр Олександрович, судовий експерт-економіст, Товариство з обмеженою відповідальністю «Дослідницький Інформаційно-Консультаційний Центр», м. Київ, Україна, e-mail: oleksandr.kostyen@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2886-1781>.

The purpose of the article is to substantiate the specific features and principal directions for adapting the International Valuation Standards to the forensic valuation of destroyed tangible assets of enterprises under conditions of war-related losses.

The study employs the methods of system analysis, logical generalization, comparative analysis, legal and regulatory analysis, and expert synthesis. The combined application of these methods made it possible to examine international valuation approaches, identify the specific features of their application in forensic practice, and substantiate directions for their adaptation to contemporary conditions.

The conceptual provisions of the International Valuation Standards and the specific features of their application to the forensic valuation of destroyed tangible assets have been examined. Methodological approaches to valuation under conditions of war-related losses, limited market information, and insufficient source data have been analyzed. The principal directions for adapting international valuation standards to forensic practice have been substantiated through the improvement of documentation procedures, verification of source information, broader use of digital evidence, and standardization of expert professional judgment. The main methodological, informational, and legal challenges affecting the forensic valuation of destroyed tangible assets have been identified, including the loss of documentation, the lack of representative market comparables, the heterogeneity of information sources, and the insufficient regulation of particular forensic valuation procedures.

It has been demonstrated that improving the reliability of forensic valuation requires the integrated use of complementary sources of information, the combined application of different valuation approaches, the standardization of documenting expert assumptions, and the harmonization of the International Valuation Standards with the national methodological framework governing forensic examinations. Further research should focus on developing specialized methodologies for the valuation of different categories of destroyed tangible assets, improving approaches to the use of digital evidence, and enhancing methodological support for forensic valuation under wartime conditions.

Keywords: forensic examination, war-related losses, property damage, evidential basis, valuation approaches, expert professional judgment, digital evidence, damage compensation, information support, forensic valuation practice.

Вступ

В умовах повномасштабної війни експертне визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств набуло особливого значення для відшкодування збитків, судового захисту майнових прав, страхового врегулювання та формування доказової бази у національних і міжнародних процедурах компенсації. Традиційні підходи до оцінювання, сформовані для функціонування стабільних ринків, не повною мірою враховують специфіку втрати активів внаслідок бойових дій, обмеженість ринкової інформації, руйнування об'єктів та необхідність використання непрямих джерел доказів. Це зумовлює потребу в адаптації положень Міжнародних стандартів оцінки до умов проведення судово-експертних досліджень із забезпеченням належного рівня обґрунтованості, відтворюваності та юридичної прийнятності отриманих результатів.

Наукова актуальність проблеми полягає у розвитку методичних засад застосування міжнародних оціночних підходів до експертного визначення вартості знищених активів за умов воєнних ризиків і дефіциту достовірної інформації. Практичне значення дослідження визначається необхідністю вироблення єдиних підходів до

проведення експертної оцінки, які забезпечать підвищення достовірності висновків, узгодженість експертної практики з міжнародними стандартами та належне інформаційне забезпечення процесів компенсації завданих підприємствам майнових втрат.

Огляд сучасних досліджень свідчить про активний розвиток наукових підходів до оцінювання активів підприємств, гармонізації національної практики з міжнародними вимогами та вдосконалення методології визначення вартості майна в умовах економічної нестабільності й воєнних втрат. О. Мошковська досліджує напрями адаптації зарубіжного досвіду оцінювання активів до інформаційних потреб вітчизняної системи управлінського обліку, обґрунтовуючи необхідність узгодження міжнародних підходів із національними особливостями інформаційного забезпечення управлінських рішень [1]. В. В. Яшишена аналізує структуру та методичні підходи до оцінювання нематеріальних активів на різних рівнях стандартизації, акцентуючи увагу на відмінностях між національними й міжнародними вимогами щодо визначення вартості активів [2]. Р. О. Костирко та О. О. Замай розкривають економічну сутність справедливої вартості, досліджують джерела інформації, методи її визначення та інформаційну цінність для бухгалтерського обліку й фінансової звітності [3]. А. Гончаренко та Т. Мельник здійснюють порівняльний аналіз оцінювання основних засобів за національними та міжнародними стандартами, визначаючи ключові відмінності у підходах до їх первісної та подальшої оцінки [4].

Водночас окремий напрям сучасних досліджень присвячений проблематиці визначення вартості активів, пошкоджених або знищених унаслідок воєнних дій. В. Жук (V. Zhuk) та співавтори досліджують застосування бухгалтерських механізмів для оцінювання воєнних втрат аграрних підприємств України, обґрунтовуючи необхідність формування спеціалізованої інформаційної бази для визначення розміру збитків [5]. А. Кулик (A. Kulyk) аналізує методологічні проблеми оцінювання збитків, завданих українським підприємствам унаслідок руйнування та пошкодження основних засобів під час війни, акцентуючи увагу на складності вибору оціночних підходів за відсутності достатньої ринкової інформації [6]. Т. Затока (T. Zatoka) розглядає особливості оцінювання активів підприємств відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку в умовах ризиків безпеки, підкреслюючи потребу врахування факторів невизначеності під час визначення їх вартості [7]. Г. Уманців (H. Umantsiv) та співавтори досліджують методичні засади оцінювання нематеріальних активів в умовах економічної нестабільності, доводячи необхідність адаптації традиційних моделей оцінювання до кризового середовища функціонування підприємств [8].

Суттєвий внесок у розвиток методології оцінювання втрат здійснено у працях, присвячених визначенню економічних наслідків руйнування матеріальних об'єктів унаслідок надзвичайних ситуацій. Х. Ромао (X. Romão) та Е. Пауперіо (E. Paupério) пропонують індикатор економічної оцінки післякатастрофічних втрат об'єктів культурної спадщини, що базується на комплексному врахуванні економічних та соціальних наслідків руйнування [9]. І. Родрігес Темінйо (I. Rodríguez Temiño) досліджує методичні підходи до оцінювання шкоди археологічній спадщині у кримінальному та адміністративному провадженні, акцентуючи увагу на доказовому значенні експертної оцінки та необхідності стандартизації відповідних процедур [10]. У подальших дослідженнях Х. Ромао (X. Romão) та Е. Пауперіо (E. Paupério) узагальнюють сучасні підходи до оцінювання втрат культурної спадщини в системі управління ризиками катастроф, підкреслюючи важливість інтеграції міжнародних методичних рекомендацій у практику оцінювання збитків [11].

Окремі наукові праці розширюють теоретико-методичну основу досліджуваної проблематики через аналіз специфічних аспектів оцінювання активів і ризиків. К. М. Т. Текале (K. M. T. Tekale) та Г. Редді Енджам (G. Reddy Enjam) досліджують трансформацію

підходів до оцінювання кіберризиків у системі страхового покриття, демонструючи розширення сучасних моделей оцінювання збитків у сфері нових видів ризиків [12]. В. Махова (V. Machová) та співавтори обґрунтовують методику оцінювання гудвілу на основі середньозваженої рентабельності активів, демонструючи можливості використання сучасних аналітичних моделей при визначенні вартості нематеріальних складових бізнесу [13].

Незважаючи на розвиток досліджень у сфері оцінювання майна, недостатньо опрацьованими залишаються питання адаптації Міжнародних стандартів оцінки до експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств в умовах воєнних втрат.

Подальшого наукового обґрунтування потребують методичні засади використання міжнародних оціночних підходів у судово-експертній практиці, зокрема в частині забезпечення достовірності результатів за дефіциту вихідної інформації, що й становить предмет цього дослідження.

Метою статті є наукове обґрунтування особливостей, методичних підходів та напрямів адаптації Міжнародних стандартів оцінки до експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств, а також розроблення рекомендацій щодо підвищення обґрунтованості експертного оцінювання.

Завдання статті:

1. Дослідити концептуальні положення Міжнародних стандартів оцінки та особливості їх застосування при експертному визначенні вартості знищених матеріальних активів підприємств.

2. Обґрунтувати напрями адаптації Міжнародних стандартів оцінки до потреб судово-експертної практики та виявити ключові проблеми їх застосування.

3. Розробити рекомендації щодо підвищення обґрунтованості й достовірності експертного визначення вартості знищених матеріальних активів.

Результати

Міжнародні стандарти оцінки визначають загальні вимоги до процесу встановлення вартості активів, незалежно від характеру майна та цілей оцінювання. Під час експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств їх застосування набуває специфічного змісту, оскільки об'єкт оцінки фактично припиняє існування, а експертне дослідження ґрунтується на реконструкції його характеристик за документальними та іншими доказовими матеріалами. За таких умов ключове значення мають належна ідентифікація об'єкта, перевірка достовірності вихідної інформації, вибір виду вартості та аргументованість професійних суджень експерта відповідно до вимог Міжнародних стандартів оцінки [14; 15] (табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальні положення Міжнародних стандартів оцінки та їх значення для експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств

Концептуальне положення	Зміст	Практичне значення для судової експертизи
Мета оцінки	Визначення цілей оцінювання та відповідного виду вартості	Забезпечує вибір методики визначення розміру майнових втрат
Ідентифікація об'єкта	Встановлення технічних, функціональних і правових характеристик активу	Дає можливість відтворити параметри знищеного майна за наявними документами
Збір і аналіз інформації	Використання достатніх, релевантних і перевірених джерел інформації	Формує належну доказову основу експертного дослідження
Вибір підходу до оцінки	Обґрунтоване застосування витратного, дохідного або порівняльного підходу	Забезпечує отримання найбільш достовірного результату залежно від характеру об'єкта

Професійне судження експерта	Формування висновків на основі фактів, стандартів та експертного аналізу	Дозволяє приймати обґрунтовані рішення за неповноти вихідної інформації
Документування результатів	Повне відображення вихідних даних, розрахунків та припущень	Підвищує доказову силу експертного висновку в судових та компенсаційних процедурах

Джерело: сформовано автором на основі [1, с. 154; 2, с. 147; 3, с. 18; 4, 6; 9, р. 682].

Найбільші труднощі експертного визначення вартості виникають тоді, коли матеріальний актив повністю втрачений і його технічний стан неможливо встановити шляхом безпосереднього огляду. За таких обставин оцінювання фактично перетворюється на реконструкцію характеристик об'єкта за сукупністю взаємопов'язаних доказів. Наприклад, для виробничих будівель використовуються проєктно-кошторисна документація, технічні паспорти, матеріали інвентаризації та результати технічних обстежень, тоді як щодо технологічного обладнання основне значення мають бухгалтерські реєстри, первинні документи щодо придбання, відомості про модернізацію та фактичний строк експлуатації [1, с. 154]. Якщо окремі документи відсутні, їх інформаційна цінність компенсується зіставленням фото- і відеоматеріалів, супутникових знімків, даних державних реєстрів та інших незалежних джерел [2, с. 147]. Саме такий комплексний підхід відповідає логіці Міжнародних стандартів оцінки, відповідно до яких експертний висновок повинен спиратися на достатню, перевірену та належним чином задокументовану інформацію. Це не лише підвищує достовірність визначеної вартості, а й забезпечує стійкість експертного висновку під час його перевірки у судовому процесі та використання у процедурах відшкодування збитків.

Визначення вартості знищених матеріальних активів в умовах воєнних втрат потребує застосування методичних підходів, здатних забезпечити обґрунтований результат навіть за істотного дефіциту вихідної інформації. На відміну від класичних процедур оцінювання, експертне дослідження ґрунтується не лише на ринкових даних, а й на комплексному використанні документальних, технічних та цифрових джерел інформації. Вибір методичного підходу визначається видом активу, ступенем його руйнування, доступністю підтверджувальних матеріалів і можливістю відтворення економічних характеристик об'єкта на дату заподіяння збитків [16] (табл. 2).

Таблиця 2

Методичні підходи до визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств за умов воєнних втрат

Методичний підхід	Передумови застосування	Основні інформаційні джерела	Особливості використання
Витратний	Відсутність активного ринку або повне знищення об'єкта	Проєктно-кошторисна документація, дані про первісну та відновну вартість, нормативи будівництва	Визначається вартість відтворення або заміщення з урахуванням фізичного, функціонального та економічного зносу
Порівняльний	Наявність зіставних ринкових аналогів	Дані про продажі аналогічного майна, спеціалізовані бази даних, відкриті ринкові джерела	Передбачає внесення коригувань залежно від технічних, функціональних і територіальних відмінностей
Дохідний	Актив генерував або мав генерувати економічні вигоди	Фінансова звітність, договори, прогностичні показники доходів	Використовується для оцінювання активів, економічна цінність яких визначається здатністю створювати дохід

Комбінований	Наявні дані є достатніми лише частково	Поєднання документальних, ринкових і розрахункових матеріалів	Забезпечує взаємну перевірку результатів та підвищує достовірність визначеної вартості
Реконструктивний	Первинна інформація втрачена або має істотні прогалини	Архівні документи, фото- і відеоматеріали, супутникові знімки, результати технічних обстежень	Передбачає відновлення характеристик об'єкта шляхом комплексного аналізу непрямих доказів

Джерело: сформовано автором на основі [3, с. 19; 5, р. 203; 6; 7; 9, р. 686; 10, р. 420].

Вибір методичного підходу безпосередньо залежить від характеру втрати активу та обсягу інформації, яку вдалося зберегти після його знищення. Для будівель і споруд, щодо яких відсутні ринкові аналоги або неможливо визначити їх фактичний технічний стан, найбільш обґрунтовані результати забезпечує витратний підхід із використанням даних про відновну вартість та накопичений знос [3, с. 19]. Оцінювання технологічного обладнання потребує ширшого кола джерел, оскільки, крім первинної вартості, необхідно враховувати ступінь фізичного спрацювання, модернізацію, комплектність, можливість подальшого використання окремих вузлів та фактичний строк експлуатації. Якщо підприємство втратило значну частину документації, відновлення вихідних характеристик здійснюється шляхом зіставлення бухгалтерських записів, інформації виробників, митних документів, матеріалів інвентаризації, супутникових знімків і фотофіксації наслідків руйнування. Саме взаємне підтвердження цих відомостей дає змогу обґрунтувати експертні припущення та мінімізувати невизначеність розрахунків. У справах щодо компенсації збитків підприємств така комплексна побудова експертного дослідження має не менше значення, ніж сам результат оцінювання, оскільки дозволяє перевірити логіку визначення вартості на кожному етапі й забезпечує належну доказову силу експертного висновку відповідно до Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації [16].

Застосування Міжнародних стандартів оцінки у судово-експертній діяльності не зводиться до механічного використання загальновизнаних оціночних процедур, оскільки предметом дослідження є встановлення розміру майнової шкоди в межах процесу доказування. Це потребує адаптації окремих положень стандартів до вимог судово-експертної практики, де поряд із достовірністю визначеної вартості вирішального значення набувають відтворюваність експертного дослідження, належне документування всіх етапів оцінювання та можливість незалежної перевірки отриманих результатів [17] (табл. 3).

Таблиця 3

Напрями адаптації положень Міжнародних стандартів оцінки до потреб судово-експертної практики

Напрямок адаптації	Практична необхідність	Очікуваний результат впровадження	Значення для експертної діяльності
Розширення переліку допустимих джерел доказової інформації	Використання непрямих даних за відсутності можливості огляду об'єкта	Підвищення повноти інформаційної бази	Забезпечення можливості оцінювання повністю знищених активів
Стандартизація документування експертних припущень	Необхідність перевірки логіки розрахунків	Прозорість та відтворюваність експертного дослідження	Зниження ризику оскарження експертного висновку

Формалізація процедур оцінки достовірності інформації	Використання джерел із різним рівнем доказової сили	Підвищення обґрунтованості прийнятих рішень	Можливість аргументованого вибору вихідних даних
Інтеграція цифрових технологій фіксації доказів	Значний обсяг дистанційно отриманої інформації	Розширення доказової бази експертизи	Використання геопросторових даних, цифрових архівів та фотофіксації
Уніфікація структури експертного висновку	Забезпечення єдиних вимог до оформлення результатів	Підвищення порівнюваності експертних досліджень	Спрощення судової перевірки експертних висновків

Джерело: сформовано автором на основі [1, с. 160; 5, р. 211; 6; 9, р. 693; 11, р. 45].

Адаптація міжнародних стандартів оцінки до потреб судової експертизи найбільш помітно проявляється на рівні організації експертного дослідження, а не зміни самих методів визначення вартості. Наприклад, якщо під час оцінювання знищеного виробничого обладнання експерт використовує архівну технічну документацію, митні декларації, бухгалтерські реєстри та матеріали фотофіксації, кожне з цих джерел повинно бути не лише зазначене у висновку, а й оцінене з точки зору його походження, повноти та доказового значення [6]. Аналогічно під час визначення технічного стану зруйнованої виробничої будівлі недостатньо констатувати використання супутникових знімків або матеріалів технічного обстеження – необхідно обґрунтувати їх взаємну узгодженість і пояснити, яким чином вони вплинули на кінцевий розрахунок вартості. Такий підхід забезпечує можливість повторного відтворення експертного дослідження іншими фахівцями, спрощує процес оцінювання експертного висновку судом і мінімізує ризик виникнення обґрунтованих сумнівів щодо достовірності зроблених висновків. У цьому полягає практична адаптація Міжнародних стандартів оцінки до процесуальних вимог судово-експертної діяльності, коли об'єктом перевірки стає не лише результат оцінювання, а й повнота, логічність та документальна підтвердженість усього експертного дослідження [17].

Експертне визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств супроводжується комплексом взаємопов'язаних методичних, інформаційних та нормативно-правових проблем, що суттєво ускладнюють формування обґрунтованого висновку. Найскладнішим залишається встановлення достовірних характеристик об'єкта на дату його знищення, оскільки значна частина первинної технічної та бухгалтерської документації може бути втрачена або пошкоджена [5, р. 211].. Додаткові труднощі виникають через відсутність можливості проведення натурального обстеження, обмежений доступ до територій ведення бойових дій, швидку зміну ринкової кон'юнктури та дефіцит актуальної інформації щодо вартості спеціалізованого майна. Для окремих видів виробничих активів практично відсутні репрезентативні ринкові аналоги, що істотно звужує можливості застосування порівняльного підходу та підвищує залежність результатів оцінювання від професійних припущень експерта.

Не менш суттєвою проблемою є неоднорідність інформаційних джерел, які відрізняються походженням, ступенем повноти та доказовою цінністю [11, р. 45]. У межах одного експертного дослідження часто виникає необхідність одночасного використання бухгалтерських документів, матеріалів технічної інвентаризації, архівної проектної документації, результатів дистанційного зондування Землі, фото- і відеофіксації, інформації виробників обладнання та відомостей державних реєстрів. Водночас відсутні уніфіковані критерії оцінювання достовірності таких джерел, що створює ризик неоднакового трактування однакових обставин різними експертами.

Методичні труднощі пов'язані також із визначенням виду вартості, вибором дати оцінювання, встановленням величини фізичного, функціонального та економічного

знос активів, які фактично припинили існування, а також із необхідністю поєднання кількох оціночних підходів у межах одного дослідження [6]. Особливою проблемою залишається недостатня стандартизація процедур документування професійних суджень експерта, що ускладнює перевірку логіки виконаних розрахунків та знижує відтворюваність експертних досліджень.

Нормативно-правові проблеми проявляються у необхідності узгодження положень міжнародних стандартів оцінки, національного законодавства у сфері оціночної діяльності, судової експертизи та спеціальних методик визначення шкоди, прийнятих після початку повномасштабної збройної агресії. Окремі питання, зокрема використання цифрових доказів, супутникових даних, матеріалів дистанційного обстеження або алгоритмів оцінювання за неповноти вихідної інформації, досі не мають достатньо деталізованого нормативного врегулювання. Це зумовлює різні підходи до проведення експертних досліджень, ускладнює забезпечення єдності експертної практики та підвищує ризик оскарження висновків під час судового розгляду.

Для підвищення обґрунтованості експертного визначення вартості знищених матеріальних активів доцільно посилити не лише розрахунковий, а й доказовий компонент оцінювання. Насамперед варто запроваджувати чітку процедуру перевірки вихідних даних: бухгалтерська інформація, технічна документація, матеріали інвентаризації, фотофіксація, відомості реєстрів і дані дистанційного спостереження мають зіставлятися між собою, а не використовуватися ізольовано. Це дозволить зменшити залежність результату від одного джерела та краще обґрунтувати припущення експерта щодо характеристик знищеного активу.

Окремої уваги потребує стандартизація опису професійних суджень. У висновку має бути зрозуміло, чому обрано конкретний вид вартості, дату оцінювання, методичний підхід, джерела інформації та спосіб урахування зносу. Для виробничих будівель це може означати детальне пояснення розрахунку відновної вартості й технічного стану до руйнування; для обладнання – обґрунтування строку експлуатації, модернізацій, комплектності, продуктивності та можливості використання аналогів. Такий підхід робить експертний висновок не лише формально правильним, а й придатним до повторної перевірки.

Адаптація Міжнародних стандартів оцінки має також передбачати ширше використання цифрових доказів, зокрема супутникових знімків, геопросторових даних, цифрових архівів підприємств, матеріалів відеофіксації та електронних реєстрів. Проте такі джерела повинні проходити оцінку достовірності: важливими є дата створення, походження, технічна якість, можливість ідентифікації об'єкта та узгодженість із іншими матеріалами справи. У випадках, коли актив повністю знищений, саме цифрові сліди часто дозволяють відновити його площу, конфігурацію, склад обладнання або ступінь пошкодження інфраструктури.

Доцільним є формування єдиних практичних алгоритмів для різних груп матеріальних активів: нерухомого майна, машин та обладнання, транспортних засобів, товарно-матеріальних запасів, інженерної інфраструктури. Це дасть змогу уникнути надмірної варіативності експертної практики та забезпечити порівнюваність висновків у подібних справах. Водночас такі алгоритми не повинні замінювати професійне судження експерта, а мають задавати послідовність перевірки даних, вибору підходу та документування розрахунків.

Загалом підвищення достовірності експертного визначення вартості знищених матеріальних активів можливе за умови поєднання міжнародних стандартів оцінки, національних методик визначення збитків і процесуальних вимог до судової експертизи. Практична цінність такої адаптації полягає в тому, що експертний висновок стає не просто розрахунком вартості, а послідовно обґрунтованою доказовою

конструкцією, у якій кожне припущення має джерело, кожен розрахунок – логіку, а кожен висновок – перевірювану основу.

Висновки

У дослідженні встановлено, що ефективне застосування Міжнародних стандартів оцінки під час експертного визначення вартості знищених матеріальних активів підприємств потребує їх адаптації до умов судово-експертної діяльності, насамперед у частині документування доказової інформації, обґрунтування професійних суджень та комплексного використання різних джерел даних. Доведено, що найбільшими перешкодами залишаються втрата первинної документації, дефіцит достовірної ринкової інформації, відсутність доступу до об'єктів дослідження, неоднорідність цифрових і документальних доказів та недостатня регламентація окремих процедур їх використання. Обґрунтовано доцільність стандартизації процедур перевірки вихідних даних, уніфікації документування експертних припущень, ширшого використання цифрових джерел інформації та гармонізації положень Міжнародних стандартів оцінки з національним нормативно-методичним забезпеченням судової експертизи. Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з розробленням спеціалізованих методик оцінювання окремих видів знищених матеріальних активів, удосконаленням підходів до використання цифрових доказів та розвитком методичного забезпечення експертної діяльності в умовах воєнних ризиків.

Література

1. Мошковська О. Адаптація зарубіжного досвіду оцінювання активів підприємства до запитів вітчизняних користувачів інформації управлінського обліку. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2019. Т. 59, № 4. С. 153–164. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.04.153.
2. Ясишена В. В. Структура і оцінка нематеріальних активів за різними рівнями стандартизації. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1, № 58. С. 145–156. URL: <https://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1102/1105> (дата звернення: 15.10.2023).
3. Костирко Р. О., Замай О. О. Справедлива вартість як оціночна і обліково-звітна категорія: джерела, методи розрахунку та інформаційна ємність. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 7–8. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.7-8.16>.
4. Гончаренко А., Мельник Т. Визнання та оцінка основних засобів підприємства за національними та міжнародними стандартами. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-11>.
5. Zhuk V., Pugachov M., Shpykuliak O., Bezdushna Y., Popko Y. Application of Accounting for the Assessment of War Losses for Agribusiness Enterprises of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. Vol. 9, № 3. P. 197–215. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.341535>.
6. Kulyk A. Methodological Issues for Valuing Wartime Damages in Ukraine Suffered by Domestic Enterprises Due to the Destruction and Damage of Fixed Assets. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2023. № 32. P. 97–105. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.04.2023.009>.
7. Zatoka T. Overview of Assessment of Enterprise Assets According to National Accounting Standards in the Context of Safe Risks. *Technology Audit and Production Reserves*. 2022. Vol. 3, № 4(65). P. 6–10. DOI: <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2022.259664>.
8. Umantsiv H., Shushakova I., Miniailo O., Shcherbakova T., Khrustalova V. Valuation of Intangible Assets in the Context of Economic Instability in Ukraine. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. Т. 3, № 50. С. 102–115. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4063>.

9. Romão X., Paupério E. An Indicator for Post-Disaster Economic Loss Valuation of Impacts on Cultural Heritage. *International Journal of Architectural Heritage*. 2021. Vol. 15, № 5. P. 678–697. DOI: <https://doi.org/10.1080/15583058.2019.1643948>.
10. Rodríguez Temiño I. Assessing Damage to Archaeological Heritage in Criminal and Administrative Proceedings. *Heritage*. 2019. Vol. 2, № 1. P. 408–434. DOI: <https://doi.org/10.3390/heritage2010029>.
11. Romão X., Paupério E. Disasters and Heritage Loss. In: *Managing Disaster Risks to Cultural Heritage*. London ; New York : Routledge, 2023. P. 33–52. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003263647-3>.
12. Tekale K. M. T., Reddy Enjam G. The Evolving Landscape of Cyber Risk Coverage in P&C Policies. *International Journal of Emerging Trends in Computer Science and Information Technology*. 2022. Vol. 3, № 1. P. 117–126. DOI: <https://doi.org/10.63282/3050-9246.IJETCSIT-V3I1P113>.
13. Machová V., Krulický T., Brožová M. Valuation of Goodwill Using Weighted Average Return on Assets: Assessment of Average Transport and Storage Enterprise in the Czech Republic. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2022. Vol. 10, № 2. P. 510–524. DOI: [https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.2\(32\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.2(32)).
14. International Valuation Standards. International Valuation Standards Council. London: IVSC, 2022. *International Valuation Standards Council: вебсайт*. URL: <https://www.ivsc.org/standards/international-valuation-standards/> (дата звернення: 15.10.2023).
15. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України № 2658-III від 12.07.2001. *Законодавство України: вебсайт*. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (дата звернення: 15.10.2023).
16. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності : наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України № 3904/1223 від 18.10.2022. *Законодавство України: вебсайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22> (дата звернення: 15.10.2023).
17. Про судову експертизу : Закон України № 4038-XII від 25.02.1994. *Законодавство України: вебсайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 15.10.2023).